
Bolesław Leśmian

Dusiołek

Materiały ćwiczeniowe dla uczniów niepełnosprawnych mających trudności w uczeniu się i/lub komunikowaniu się, w tym niesłyszących, słabosłyszących, z niepełnosprawnością intelektualną, autyzmem i afazją uczęszczających do szkół podstawowych – służące utrwalaniu wiedzy i umiejętności określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych

Minister
Edukacji i Nauki

pracownia
lingwistyki
migowej

Zadanie zlecone i finansowane przez Ministra Edukacji i Nauki
Wykonawca: Uniwersytet Warszawski, Wydział Polonistyki, Pracownia Lingwistyki Migowej

---

Bolesław Leśmian

Dusiołek

Minister
Edukacji i Nauki

Zadanie zlecone i finansowane przez Ministra Edukacji i Nauki

Bolesław Leśmian Dusiołek

Materiały ćwiczeniowe dla uczniów niepełnosprawnych mających trudności w uczeniu się i/lub komunikowaniu się, w tym niesłyszących, słabosłyszających, z niepełnosprawnością intelektualną, autyzmem i afazją uczęszczających do szkół podstawowych – służące utrwalaniu wiedzy i umiejętności określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych

Opracowano na podstawie
Bolesław Leśmian, Dusiołek

Wykonawca materiałów ćwiczeniowych
Uniwersytet Warszawski
Wydział Polonistyki
Pracownia Lingwistyki Migowej
ul. Krakowski Przedmieście 26/28
00-927 Warszawa

Autorzy

Agnieszka Bajewska-Kołodziejak (karty pracy, scenariusze komiksowe)
Katarzyna Cichocka-Segiet (karty pracy PCS, tablice komunikacyjne PCS)
Sylwia Łozińska, Piotr Mostowski (teksty łatwe do czytania – ETR)
Małgorzata Skuza (karty pracy, scenariusze komiksowe)
Krystyna Ziątek (karty pracy PCS, tablice komunikacyjne PCS)

Redakcja merytoryczna
Paweł Rutkowski
Piotr Mostowski

Kierownik zespołu
Paweł Rutkowski

Redakcja językowa
i konsultacje merytoryczne
Emilia Danowska-Florczyk

Eksperci wskazani
przez Ministra Edukacji i Nauki
Justyna Kowal
Agnieszka Pilch

Projekt graficzny i logotypu,
skład i łamanie
Łukasz Kamieniak

Ilustracje
Zuzanna Szyszak

Rok opracowania
2021

Aplikacja komputerowa
Mariusz Ołownia

ISBN
978-83-66534-89-6

The Picture Communication Symbols ©1981–2021 by Tobii Dynavox. All Rights Reserved Worldwide. Used with permission. Boardmaker® is a trademark of Tobii Dynavox.

Spis treści

Wstęp.....	4
Tekst oryginalny.....	8
Tekst łatwy do czytania (ETR).....	12
Komiks.....	15
Karty pracy.....	16
Tablice komunikacyjne PCS.....	21
Karty pracy PCS.....	22

Wstęp

Szanowni Państwo,

przekazujemy Państwu materiały ćwiczeniowe do lektur szkolnych opracowane z myślą o uczniach ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Dołożyliśmy wszelkich starań, aby ułatwiły one pracę zarówno dzieciom, do których są kierowane, jak i nauczycielom. W pierwszej części niniejszego wstępu omówiliśmy wszystkie elementy, które składają się na pakiet materiałów ćwiczeniowych; w drugiej zwróciliśmy uwagę na to, o czym warto pamiętać w pracy z dziećmi z niepełnosprawnościami mającymi trudności w uczeniu się i/lub komunikowaniu się, w tym uczniami niesłyszącymi, słabosłyszącymi, z niepełnosprawnością intelektualną, autyzmem i afazją.

Barierę w pracy z tekstami lektur może stanowić w szczególności język utworów zawierający archaizmy i słownictwo rzadko obecne w codziennych sytuacjach komunikacyjnych. Problemem bywa też sam charakter utworów. Pełny odbiór literatury pięknej (zwłaszcza dzieł poetyckich) wymaga od czytelnika znajomości konwencji tekstu literackiego i odpowiednio rozwiniętych kompetencji poznawczych. Trudności w komunikowaniu się powodują, że wielu uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi jest pozbawionych możliwości obcowania z kanonem literatury polskiej, a tym samym z dużym fragmentem kultury narodowej.

Teksty literackie wybrane z listy lektur podstawy programowej zostały wzbogacone materiałami ćwiczeniowymi i opracowane tak, aby udostępnić ich treść uczniom ze specjalnymi potrzebami komunikacyjnymi. Do każdego utworu powstał pakiet materiałów ćwiczeniowych, który składa się z:

- aplikacji multimedialnej z tłumaczeniem na polski język migowy (PJM),
- tekstu łatwego do czytania (ETR),
- opracowania graficznego w formie komiksu,
- kart pracy,
- tablic komunikacyjnych Picture Communication Symbols (PCS),
- kart pracy PCS.

Tak zróżnicowany zestaw materiałów pozwala na wybór tych, które najlepiej odpowiadają potrzebom ucznia, a tym samym umożliwiają zindywidualizowanie procesu nauczania.

Wszystkie materiały zostały przygotowane z uwzględnieniem ministerialnych *Wytycznych do uniwersalnego projektowania graficznego podręczników* oraz *Wytycznych edytorskich i językowych do opracowania podręczników*.

Aplikacja multimedialna z tłumaczeniem na polski język migowy (PJM)

W aplikacji znajduje się cały pakiet materiałów ćwiczeniowych. Oprócz podstawowej funkcji wyświetlania poszczególnych stron aplikacja daje możliwość ich powiększania/pomniejszania – tak, aby skupić uwagę ucznia na wybranym elemencie.

Najważniejszą częścią aplikacji jest jednak tłumaczenie tekstu lektury na polski język migowy. Do poszczególnych fragmentów tekstu można wyświetlić film w PJM. Okno odtwarzacza można zmniejszyć i dowolnie umiejscowić na ekranie. Dzięki temu możliwe jest jednoczesne śledzenie tekstu i tłumaczenia. Wszystkie filmy są dodatkowo dostępne z poziomu eksploratora plików.

Aplikacja działa na systemach z rodziny Windows, Linux i macOS.

Tekst łatwy do czytania (ETR)

Tekst łatwy do czytania (ETR) został opracowany zgodnie z wytycznymi *IFLA Guidelines for easy-to-read materials* oraz publikacją *Informacja dla wszystkich. Europejskie standardy przygotowania tekstu łatwego do czytania i zrozumienia*. Jego zadaniem jest przybliżenie treści lektury odbiorcom, którzy z różnych powodów nie są w stanie przeczytać ze zrozumieniem oryginalnego tekstu. Będą to przede wszystkim uczniowie z afazją oraz niepełnosprawnością intelektualną, choć tekst łatwy do czytania może być pomocny dla każdego dziecka, dla którego barierą jest język utworu oraz nadmiar treści. Zmiany wprowadzone w wersji ETR dotyczą dwóch warstw: językowej oraz treściowej.

Warstwa językowa została zmodyfikowana pod względem leksyki oraz składni – zastosowano wyrazy o wysokiej frekwencji, łatwe do zrozumienia, a informacje zapisano głównie w postaci zdań prostych ułożonych zgodnie z następującą zasadą: 1 linia tekstu = 1 zdanie. Z fabuły lektury usunięto wątki poboczne, a w dłuższych tekstach dodatkowo zastosowano śródtytuły.

Opracowanie graficzne w formie komiksu

Graficzne opracowanie lektury w formie komiksu ma za zadanie przybliżyć uczniom treść utworu. Komiks ożywia i uatrakcyjnia tekst. Często literacka forma dzieła i wielowarstwowość znaczeniowa utrudniają uczniom odczytanie i zrozumienie treści. Do zaproponowanych ilustracji nauczyciel może odwoływać się podczas pracy z tekstem – wykorzystując zarówno całość komiksu, jak i jego wybrane elementy. Dla uczniów jest to pomoc w wizualnym odtworzeniu fabuły utworu, a także jej zapamiętaniu. Dla niektórych zaś krótkie teksty w kadrach są jedyną formą kontaktu z lekturą.

Karty pracy

Karty pracy mają za zadanie utrwalić i podsumować informacje o treści lektury. Ponadto zachęcają ucznia do samodzielnego rozwiązywania zadań i sprawdzenia swojej wiedzy. Przygotowane propozycje mogą okazać się pomocne zarówno podczas omawiania treści lektur w czasie zajęć szkolnych, jak i w pracy samodzielnej ucznia.

Tablice komunikacyjne PCS

Tablice komunikacyjne PCS są przeznaczone dla uczniów niemówiących, posługujących się alternatywną i/lub wspomagającą komunikacją. Uczniowie ci mają zwykle osobiste pomoce do komunikacji w formie tzw. książek do komunikacji (skoroszytów z piktogramami) lub pomocy elektronicznych na tabletach lub laptopach. Tablice do każdej lektury zawierają symbole związane z tekstem, głównie rzeczowniki, czasowniki i określenia. Tablice umożliwiają osobie niemówiącej opowiadanie treści lektury, odpowiadanie na pytania nauczyciela, uczestniczenie w rozmowie na temat lektury, ułatwiają również rozumienie treści utworu. W rozmowie na temat lektury może – i powinna – być wykorzystywana również osobista książka komunikacyjna ucznia, która zawiera m.in. zaimki, przyimki, przydatne liczby i litery.

Karty pracy PCS

Karty pracy PCS zostały opracowane przede wszystkim dla uczniów niemówiących, użytkowników wspomagających i alternatywnych metod komunikacji. Karty pracy PCS mają na celu sprawdzenie tego, czy uczeń zrozumiał treść lektury oraz jak wiele wiadomości zapamiętał. Pozwalają także na rozwijanie i utrwalanie nowego słownictwa. Wszystkie polecenia oraz pytania zostały zapisane za pomocą słów oraz znaków systemu PCS. Uczeń może próbować odczytać treść poleceń sam lub z pomocą nauczyciela. Jeśli to nauczyciel będzie czytał treść, to zalecane jest, by kolejno wskazywał uczniowi odczytywane znaki. Karty pracy zawierają takie zadania, w których należy wskazać i zaznaczyć właściwą odpowiedź, wybrać ją spośród podanych i zaznaczyć lub wyciąć, oraz takie, które polegają na samodzielnym sformułowaniu odpowiedzi za pomocą tablic komunikacyjnych PCS opracowanych do każdej lektury i/lub z pomocą książki/narzędzia do komunikacji. W tego typu zadaniach nauczyciel może zapisać odpowiedź ucznia sam lub np. wydrukować tablicę komunikacyjną PCS w dwóch egzemplarzach i z drugiej wyciąć do przyklejenia znaki wybrane przez ucznia w odpowiedzi na zadane pytanie. W kartach pracy PCS oraz tablicach komunikacyjnych PCS użyte zostały te same znaki oddające poszczególne znaczenia danych wyrazów. Jednocześnie w kartach pracy zastosowano określone strategie językowe – strzałki stanowiące określenie czasu na górze, z lewej strony symbolu o znaczeniu czasownikowym, dla wyrażenia czasu przeszłego lub przyszłego,

---

pomniejszony symbol ‘ty’, także z lewej górnej strony znaku oznaczającego czynność w poleceniach — zdaniach rozkaznikowych. Dla zwiększenia czytelności zadań poszczególne fragmenty można wycinać i w toku odpowiadania na pytania ponownie przyklejać potrzebne elementy.

Agnieszka Bajewska-Kołodziejak
Katarzyna Cichocka-Segiet
Emilia Danowska-Florczyk
Piotr Mostowski
Paweł Rutkowski
Małgorzata Skuza
Krystyna Ziątek

Bolesław Leśmian

Dusiołek

Szedł po świecie Bajdała¹,
Co go wiosna zagrzała, —
Oprócz siebie — wiódł szkapę, oprócz szkapy — wołu,
Tyleż tędy, co wszędy², szedł z nimi pospołu.

Zachciało się Bajdale
Przespąć upał w upale,
Wypatrzył zezem ściółkę ze mchu popod lasem,
Czy dogodna dla karku — spróbował obcasem.

Poległ cielska tobołem
Między szkapą a wołem,
Skrzywił gębę na bakier i jęzorem mlasnął
I ziewnął w niebogłosy i splunął i zasnął.

Nie wiadomo dziś wcale,
Co się śniło Bajdale?
Lecz wiadomo, że, szpecąc przystojność³ przestworza,
Wylazł z rowu Dusiołek, jak półbabeł⁴ z łoża.

Pysk miał z żabia ślimaczy, —
(Że też taki żyć raczy!) —
A zad tyli⁵, co kwoka, kiedy znosi jajo.
Milcz, gębo nieposłuszna, bo dziewczki wyłają⁶!

Ogon miał ci z rzemyka,
Podogonie zaś z łyka.
Siadł Bajdale na piersi, jak ten kruk na snopie, —
Póty dusił i dusił, aż coś warkło w chłopie!

Warkło, trzasło, spotniało!
Coć się stało, Bajdało?
Dmucha w wąsy ze zgrozy, jękiem złemu przeczy, —
Słuchajta, wszystkie wierzby, jak chłop przez sen beczy!

Sterał we śnie Bajdała
Pół duszy i pół ciała,
Lecz po prawdzie nie długo ze zmorą marudził, —
Wyparskał ją nozdrzami, zmarszczył się i zbudził.

Rzekł Bajdała do szkapę:
Czemu zwieszasz swe chrapy?
Trzebać było kopytem Dusiołka przetrącić,
Zanim zdążył mój spokój w całym polu złączyć!

Rzekł Bajdała do wołu:
Czemuś skąpił mozołu?
Trzebać było rogami Dusiołka postronić,
Gdy chciał na mnie swej duszy paskudę wyłonić!

Rzekł Bajdała do Boga:
O, rety — olaboga!
Nie dość ci, żeś potworzył mnie, szkapę i wołka,
Jeszcze musiał takiego zmajstrować Dusiołka?

Przypisy:

¹*Bajdała* — Człowiek opowiadający bajki. [przypis edytorski]

²*Tyleż tędy, co wszędy* (współcz.) — tu i ówdzie. [przypis edytorski]

³ *przystojność* (współcz.) — piękno. [przypis edytorski]

⁴*półbabeł* — podstarzała kobieta [przypis edytorski]

⁵*tyli* — tutaj: tak duży [przypis edytorski]

⁶*wyłają* — przywołają to do porządku przy pomocy słów. [przypis edytorski]

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Aleksandra Sekuła,
Olga Sutkowska.

Bolesław Leśmian

Dusiołek

Była wiosna.

Pewien mężczyzna wędrował sobie po świecie.

Mężczyzna miał na imię Bajdała.

Prowadził ze sobą konia i wołu.

Był bardzo ciepły dzień.

Bajdała był zmęczony

i chciał się zdrzemnąć.

Znalazł dobre miejsce w lesie.

Położył się na ziemi między koniem i wołem.

Ziewał

i w końcu zasnął.

Bajdała spał na ziemi.
Obok był rów.
Z rowu wyszedł potwór.
Potwór nazywał się Dusiołek.

Dusiołek wyglądał dziwnie.
Miał głowę trochę jak żaba, trochę jak ślimak.
Miał olbrzymie pośladki.

Dusiołek miał też cienki ogon.
Usiadł na Bajdale
i zaczął go dusić.
Dusił go bardzo mocno.
Było słychać,
jak trzeszczą kości Bajdały.

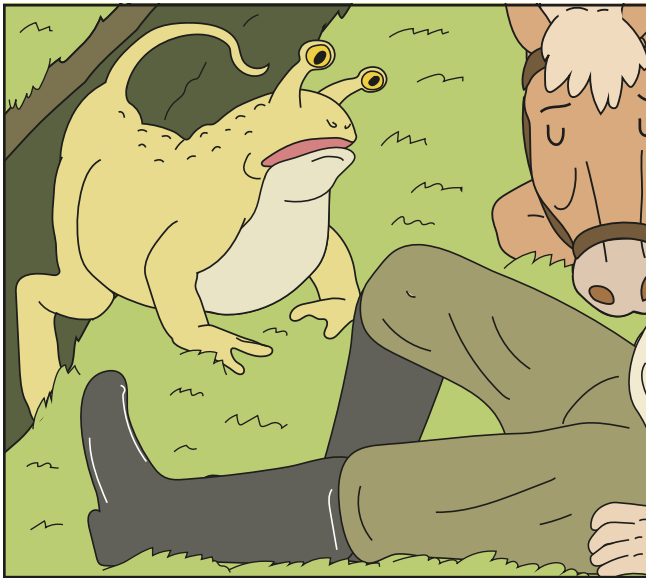
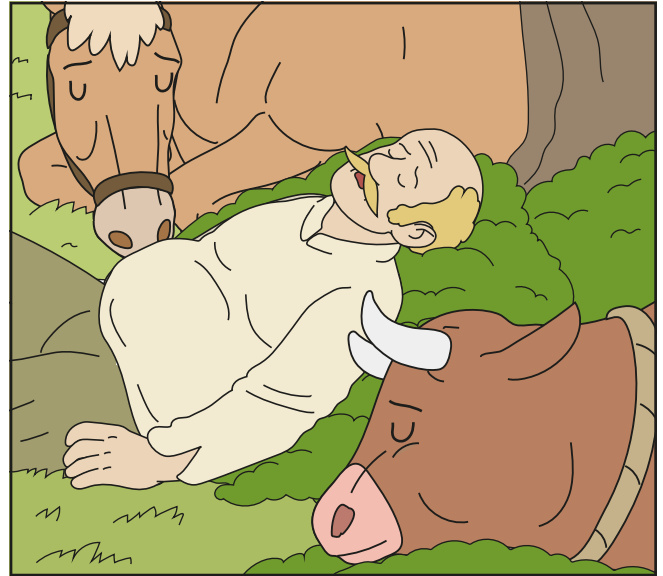
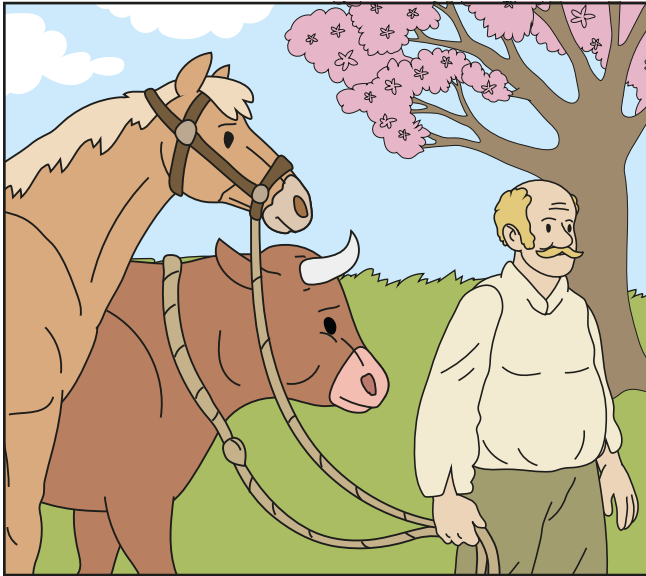
Bajdała cały czas spał.
Teraz zaczął jęczeć przez sen,
dmuchać i płakać.

Bajdała bardzo się zmęczył,
gdy próbował zrzucić z siebie Dusiołka.
W końcu mu się udało
i Bajdała się obudził.

Bajdała powiedział do konia:
„Dlaczego teraz jesteś smutny?
Trzeba było mi pomóc
i uderzyć Dusiołka kopytem”.

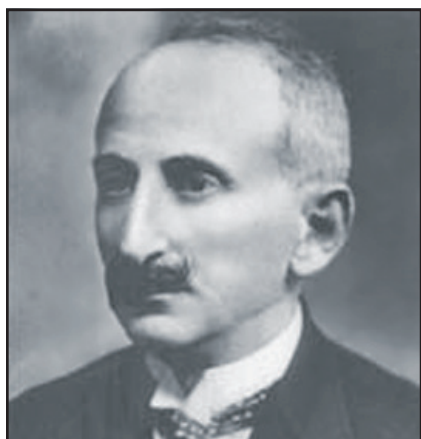
Bajdała powiedział do wołu:
„Dlaczego mi nie pomogłeś?
Trzeba było uderzyć Dusiołka rogami”.

Bajdała powiedział do Boga:
„Stworzyłeś mnie, konia i wołu.
Ale dlaczego stworzyłeś też takiego Dusiołka?”.

1. Przeczytaj życiorys pisarza.

Bolesław Leśmian

Życiorys Bolesława Leśmiana

Bolesław Leśmian był polskim poetą, pisarzem i krytykiem literackim.

Urodził się 22 stycznia 1877 roku w Warszawie, zmarł na atak serca 5 listopada 1937 roku w Warszawie, pochowano go na cmentarzu Powązkowskim.

Bolesław Leśmian ukończył studia prawnicze w Kijowie. W 1901 roku przeniósł się do Warszawy. Podróżował po Europie.

W 1905 roku ożenił się z malarką Zofią Chylińską.

W czasie trwania małżeństwa zakochał się w lekarce Teodorze Lebenthal. Napisał dla niej cykl wierszy (erotyków) „W malinowym chruśniaku”.

Współpracował z pismem „Chimera” i od 1911

roku współtworzył Teatr Artystyczny w Warszawie.

Pierwszy tom jego wierszy miał tytuł „Sad rozstajny” i ukazał się w 1912 roku.

Po zakończeniu I wojny światowej mieszkał

i pracował jako rejent w Hrubieszowie, następnie

od 1922 roku prowadził kancelarię w Zamościu.

W 1920 wydał tom poezji „Łąka”. W 1933 roku został członkiem Polskiej Akademii Literatury.

Twórczość Bolesława Leśmiana nie od razu spodobała się czytelnikom.

Z czasem jednak stał się najwybitniejszym poetą dwudziestolecia międzywojennego.

Wybrane dzieła Leśmiana: „Sad rozstajny”

(1912 rok), „Klechdy sezamowe” (1913 rok),

„Przygody Sindbada Żeglarza” (1913 rok),

„Łąka” (1920 rok), „Napój cienisty” (1936 rok),

„Dziejba leśna” (1938 rok), „Klechdy polskie”

(1956 rok).

2. Odpowiedz na pytania.

Kiedy urodził się i zmarł Bolesław Leśmian?

.....

Kim był z zawodu?

.....

Kiedy wydał pierwszy tom poezji?

.....

Które utwory Leśmiana wydano po jego śmierci?

.....

Czy utwory Leśmiana były dobrze oceniane przez czytelników?

.....

1. Odpowiedz na pytania.

Kiedy został opublikowany wiersz „Dusiołek”?

.....

W jakim zbiorze utwór został wydany?

.....

2. „Ballada to utwór wierszowany, o niezwyklej, często fantastycznej tematyce” (Słownik języka polskiego). Czy „Dusiołek” jest balladą? Zaznacz zdania prawdziwe (**P**) i fałszywe (**F**), a następnie uzupełnij tekst.

	P	F
Napisany jest wierszem.		
Opisuje zwykłe codzienne życie na wsi.		
Dusiołek jest postacią fantastyczną.		
Utwór opisuje niezwykłą historię.		
Utwór napisany jest prozą.		

„Dusiołek” jest ....., ponieważ .....

..... i jednym z bohaterów jest .....,

który jest .....

3. Odpowiedz na pytania.

Z ilu strof zbudowana jest ballada „Dusiołek”?

.....

Ile wersów jest w każdej strofie?

.....

Kto jest bohaterem ballady?

.....

Skąd wyszedł i co zrobił Dusiołek?

.....

Co śniło się Bajdale?

.....

Do kogo miał pretensje Bajdała?

.....

O co Bajdała miał pretensje?

.....

4. Wybierz z ramek słowa, którymi można opisać bohatera utworu.

.....
.....

leniwy   pracowity   małomówny   włączył się po świecie

pracował w gospodarstwie   opowiadał różne historie

5. Wyszukaj w tekście odpowiedni fragment, w którym opisano Dusiołka.
Napisz, jak wyglądał Dusiołek.

.....
.....
.....

6. Dopasuj nazwy środków stylistycznych do podanych sformułowań.

epitet   porównanie   onomatopeja

gęba nieposłuszna – .....

siadł Bajdale na piersi, jak ten kruk na snopie – .....

warkło, trzaśło – .....

wylażł z rowu Dusiołek, jak półbabeł z łoża – .....

całe pole – .....

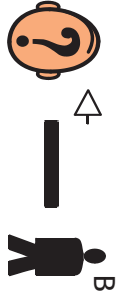
jękiem złemu przeczy – .....

	Dlaczego?					Bajdała B
	pytać	mówić	siadać	położyć się	wędrować	
	stworzyć	uderzyć	dusić	spać	odpoczywać	
			obudzić się			
					Bóg	
		kopyto	Dusiołek D	upat	szkapa	
		rogi	pierś	las	wół	
NIE				obrażony	rozleniwiony	

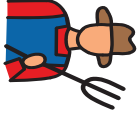
Zadanie 1: Zaznacz właściwą odpowiedź.

Pytanie 1
Kim był Bajdała?

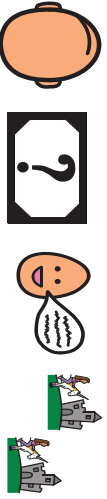
Odpowiedź a
Rolnikiem.

Odpowiedź b
Żebrakiem.

Odpowiedź c
Osobą, która opowiada baśnie.

Pytanie 2
Kto wędrował z Bajdałą?

Odpowiedź a
Pies i kot.

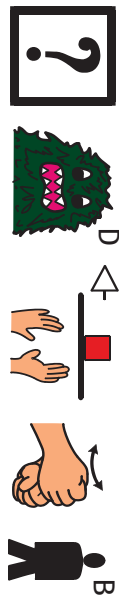
Odpowiedź b
Pies i wół.

Odpowiedź c
Wół i szkapa.

Pytanie 3
Co Dusiołek chciał zrobić Bajdalek?

Odpowiedź a
Utopić.

Odpowiedź b
Uduścić.

Odpowiedź c
Zabrać do lasu.

Pytanie 4
Dlaczego Bajdalek był obrażony na zwierzęta?

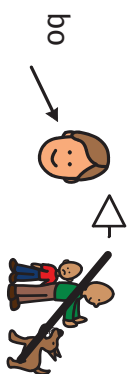
Odpowiedź a
Bo się śmiały.

Odpowiedź b
Bo spały.

Odpowiedź c
Bo go nie bronili.

Pytanie 5
Dlaczego Bajdata był obrażony na Boga?

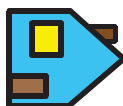

na

Odpowiedź a
Bo nie stworzył mu domu.

bo

Odpowiedź b
Bo stworzył zwierzęta.

bo

Odpowiedź c
Bo stworzył Dusiołka.

bo

Minister
Edukacji i Nauki

pracownia
lingwistyki
migowej

Lektury
dostępne
